

POSLOVANJE MLJEKARA SR SLOVENIJE U GODINI 1973.

Milan HAFNER

Kmetijsko poslovno sdruženje, Ljubljana

Sekcija za predelavo mleka

Ima više karakteristika koje su od značenja za poslovanje mljekara u NRSI. u god. 1973. Spomenut ćemo prije svega one koje se tiču preradbene prehrambene industrije i koje djelomično pogoduju uspjehu gospodarenja u području otkupnih cijena, premija i mogućnosti za samoupravno sporazumijevanje u prodajnim cijenama. Godine 1973. nije se mijenjala minimalna otkupna cijena mlijeka a isto tako ni premija za prerađeno mlijeko.

Minimalna otkupna cijena za mlijeko sa 3,6% masti iznosila je 1,98 d/l. Mlijeko su pak mljekare na osnovu sporazuma u Sloveniji iznimno plaćale ovako: osnovna cijena za 1 litru mlijeka bila je 0,80 d, postotak masti su za mlijeka ispod i iznad 3,6% plaćale po 0,33 d.

Mlijeko koje pri obaveznom veterinarskom pregledu nije izdržalo reduktaznu probu iznad 2 sata, cijena mu se snižavala za 0,20 d/l. Za otkupljeno kvalitetno mlijeko kooperanti su poljoprivrednih organizacija dobili također + 0,10 d/l od premije.

Mljekare su god. 1973. još imale ekonomske nepovoljne uvjete, posljedice kojih je bilo snižavanje reproduktivnih sposobnosti i ostalih uvjeta gospodarenja mljekara u prisposobi sa razdobljem do god. 1972. Premiju od 1,10 d/i za prerađene količine mlijeka su mljekare u Sloveniji dobile samo u siječnju i veljači 1973.

Ipak republička odluka iz god. 1972. nakon 1. III 1973. nije se produljila. Zbog toga su mljekare u vremenu od 1. III do 1. VII 1973. bile bez te premije i bez nužnog povećanja prodajnih cijena mlječnih proizvoda, što bi se moralo priznati mljekarima već u travnju 1972., kad se je minimalna otkupna cijena mlijeka povisila za 37,5%.

Svi ti negativni momenti čije posljedice su snažili kolektivi mljekara nisu znatno utjecali na trend opsega organiziranog otkupa mlijeka u Sloveniji. Mljekare su 1973. otkupile i preuzele za obradu sve količine mlijeka koje su proizvele ili otkupile privredne organizacije u Sloveniji.

TABELA I

Pregled realizacije otkupa mlijeka slovenskih mljekara u godini 1973.

	Količina (000 lit)	Index (72 = 100)
1. Otkup mlijeka u Sloveniji:		
— od društvenog sektora	37,259.7	95,07
— od kooperac. proizvodnje	144,099.2	112,6
— iz slobodnog priv. otkupa	1,651.1	66,1
UKUPNO:	183,010.0	107,9
2. Otkup mlijeka iz SR Hrvatske:	3,136.8	87,7
3. Otkupljeno mlijeko od slov. mljekara	11,206.4	88,2

Cjelokupan promet svježim mlijekom u mljekarama iznosio je 197.343,2 l (indeks 106).

Iz prednjeg pregleda zaključujemo da se ukupno povećanje otkupa (+ 7,9% u Sloveniji) znatno smanjilo. U prošloj godini se povećao otkup za + 14,18% što je u prvom redu rezultat povećanja minimalne otkupne cijene mlijeka u proljeću 1972. god. God. 1973. se otkupna cijena mlijeka nije povisila pa se zato osobito u zadnjem tromjesečju otkup mlijeka znatno smanjio, a u mnogim mljekarama i ispod količine otkupljene u isto vrijeme god. 1972.

Otkupna cijena mlijeka u godini 1973.

Minimalna otkupna cijena mlijeka je bila u svim republikama god. 1973. nepromijenjena, tj. iznosila je 0,55 d za svaki postotak masti u kvalitetnom mlijeku.

Po podacima mljekara za otkupljeno mlijeko u SRSI. god. 1973. isplaćeno je poljopr. organ. iznos od 375,123,400 d. U prisposobi s god. 1972. indeks vrijednosti otkupljenog mlijeka u Sloveniji god. 1973. iznosio je 115,2.

Vrijednost otkupljenog mlijeka predstavlja fakturane iznose, koje su mljekare platile radnim organizacijama za otkupljeno mlijeko fco njihova sabirališta.

Postignuta cijena je bila realizirana na osnovu kvalitete mlijeka kod preuzimanja na sabiralištu. Odlučujući kriterij kod isplate s obzirom na kvalitet bio je postotak masti i vrijeme odbojadisanja mlijeka pri reduktaznoj probi.

TABELA 2

Otkupljeno mlijeko su mljekare svojim dobavljačima u 1973. godini u prosjeku (ponderirano) plaćale po slijedećim cijenama:

	Cijena: din/l	Index (72/100)
1. Mlijeko iz SRS — vlastito	2,05	110,3
— od društvenog sektora	2,20	109,9
— od kooperacije	2,015	110,9
— slobodni otkup	1,81	106
2. Mlijeko iz SR Hrvatske	2,37	96,3
3. Mlijeko otkupljeno od sloven. mljekara	2,38	105
4. Prosječna nabavna cijena preuzetog mlijeka	2,076	110,4

Ovaj pregled pokazuje da su mljekare u prosjeku otkupile mlijeko u god. 1973. po nešto višoj cijeni od propisane minimalne otkupne cijene mlijeka. Od otkupljene količine cca 12% mlijeka nije odgovaralo propisanoj minimalnoj kakvoći (2 sata reduktazni test). Radi toga su te količine mlijeka otkupljene po određenoj nižoj cijeni.

Ukupna nabavna vrijednost preuzetog mlijeka u slov. mljekarama iz vlastitog otkupa, otkupa od slovenskih mljekara i nakupa iz SRH u god. 1973. iznosila je 386,281.400 d. Ta nabavna vrijednost je bila u prisposobi s god. 1972. povećana za +11,48%. U tom iznosu nisu uključeni troškovi transporta mlijeka od sabirališta do mljekara, koji su god. 1973. iznosili prosječno (ponderirano) 0,135 d/l. U zadnjem tromjesečju ti su troškovi znatno povećani zbog povišenja cijena pogonskog goriva i sniženja otkupa.

TABELA III

Upotreba i plasman otkupljenog mlijeka u godini 1973:

Preuzete količine mlijeka su mljekare u Sloveniji u toj godini upotrebile ovako:

Vrsta upotrebe: (pasterizirano i steriliz. ml.)	litri (000)	%	Index (72 = 100)
1. za konzum u SRS (pasterizirano i steriliz. ml.)	65,642.3	35,2	107,4
2. za preradu u mlječ. proizvode	85,582.2	46,0	103,5
3. paster. i steril. mlijeko za druge republike	34,227.2	18,4	120,4
4. izvezeno mlijeko (Italija)	695.1	0,38	78,3
UKUPNO:	186,146.8	100	107,5

Iz prednjeg pregleda je uočljivo, da se u strukturi potrošnje otkupljenog mlijeka najviše povećala prodaja svježeg i steriliziranog mlijeka u susjedne republike (SRH, SR BiH). Prošle godine bilo je prilično i povećanje potrošnje konzumnog mlijeka u Sloveniji. U usporedbi s prijašnjim godinama osjetno je nazadovao rast preradbe mlijeka u mlječne proizvode, koji se doduše nije smanjio ispod opsega god. 1972. ali je zaustavljeno skokovito povećanje prerade iz proteklih godina. Ponovno je prošle godine nazadovao izvoz mlijeka u Italiju, pa je tako već druge godine bio minimalan u usporedbi s prošlim godinama. To je uslijedilo zbog stupanja na snagu talijanskog izvoznog prelevementa za mlijeko za države nečlanice EEZ. U pogledu slovenskog tržišta svakako je zanimljiva konstatacija da su mljekare u Sloveniji, osim mlijeka preko trgovačke mreže na veliko, prodale u druge republike: 357,1 t sira, 105,2 t maslaca, 1765,5 t mlijeka u prahu, 419,2 t evaporiranog i kondenziranog mlijeka i 17,7 t kazeina. Osim toga prodalo se u SRH direktno preko maloprodajne trgovačke mreže manje količine: jogurta, vrhnja, mekih sireva i mlječnog sladoleda.

Prema podacima mljekara, ne računajući ostale trgovačke mreže, za potrebe slovenskog tržišta iz drugih republika kupilo se: 2003,4 t sira i 8,9 t maslaca. Uz to je u Sloveniji prodano odnosno prerađeno još 1517,8 t maslaca i manje količine sira iz uvoza.

Smatramo, da je slovensko tržište bilo dovoljno opskrbljeno mlijekom i mlječnim proizvodima, ako to usporedimo s prijašnjim godinama. Izvjesno pomanj-

kanje sireva iz drugih republika, što je manji broj mljekara ograničio dokupom, bilo je moguće eliminirati ukidanjem prodaje većih količina svježeg — pasteriziranog mlijeka deficitarnim gradovima iz drugih republika. Ta je pomoć slovenskih mljekara tim gradovima (Rijeka, Split) još tradicionalna. Opseg tih količina, koje se daje kontinuirano preko cijele godine, nekoliko prošlih godina stalno se povećava.

Postignuta preradba mlijeka i prodajne cijene mlječnih proizvoda u god. 1973.

Iz sabranih podataka, koje su za god. 1973. dale mljekare, ukupno su proizvedene ove količine mlječnih proizvoda, koje su na tržište prodale po ovim prosječnim cijenama na veliko:

TABELA IV

Dostignuta prerada mlijeka i prodajne cijene mlječnih proizvoda u godini 1973. Iz skupljenih podataka, koje su nam za 1973. godinu dostavile mljekare, one su zajedno proizvele slijedeće količine mlječnih proizvoda, koje su na trgu prodavale po slijedećim prosječnim grosističkim prodajnim cijenama:

Proizvod	Količina (000 — 1 kg)	Indeks (1.72 = 100)	Prod. c. d.	Indeks (72 = 100)
1. Paster. mlijeko-pakirano steril. mlij. + napitci	63.429,4	110	2,72	107,7
2. Mlijeko u prahu	18.644,7	108,9	3,89	106,5
— punomasno	2.107,8	101,6	22,37	112,3
— obrano	257,3	159	16,51	119,2
3. Kondenzirano mlijeko	400,6	95	11,76	99
4. Evaporirano mlijeko	15,6	—	14,10	—
5. Maslac	728,0	79	34,65	109
6. Jogurt	6.570,8	103,5	5,19	114,8
voćni jogurt	2.452,4	170,7	6,81	105,6
7. Vrhnje (slat. + kiselo)	3.206,6	109,8	15,69	116,4
8. Skuta (obrana + 40%)	1.094,4	117,6	9,23	100,9
9. Sirevi — ukupno:	2.497,3	98		
— ementaler	497,3	117,5	28,42	116,9
— parmezan	112,2	145,8	33,98	122,7
— grojer	8,3	32,6	26,29	107,3
— gauda	1.016,3	91	25,31	107
— trapist	441,3	80,8	23,88	110
— posavski	173,5	74,8	25,75	105,1
— tolminski	43,4	98,5	26,03	110,9
— edamski	16,7	97,7	25,80	109,8
— »mini desert«	188,3	288,4	32,73	104,6
10. Topljeni sir	64,3	91,8	26,80	114,6
11. Mlječni sladoled	1.428,8	118,5	29,80	107,6
12. Kazein	344,1	128,7	31,62	107,1

Slovenske mljekare su u god. 1973., radi strukture potrošnje preuzetog mlijeka, samo su minimalno povećale opseg preradbe mlijeka u mlječne proizvode. Djelomično je utjecao manji porast otkupa mlijeka nego prijašnjih godina kao i stalan porast potrošnje konzumnog mlijeka.

Vrijedna je spomena konstatacija da je prošle godine prvi puta nakon duljeg razdoblja manja preradba mlijeka u tvrde i polutvrde sireve. Isto tako

se osjetno smanjila proizvodnja maslaca. Mljekarska industrija i preko nje ostala trgovina opskrbljivala se uvozom.

Trend daljnjeg rasta proizvodnje i potrošnje zadržao se pri konzumnom. slatkom i kiselom vrhnju, naročito pri voćnom jogurtu, čiji se asortiman stalno povećava, a zatim pri mekanim sirevima, mlječnom sladoledu i kazeinu. Po prvi put znatno se povećala i proizvodnja obranog mlijeka u prah, što je prije svega posljedica uslužnog sušenja sezonskih viškova mlijeka nekih mljekara.

Smanjila se proizvodnja nekih polutvrđih sireva: trapista, gaude, tolminskog sira i edamca. Proizvodnja grojera iz malobrojnih mljekara se znatno smanjila.

Najveći i brzi porast proizvodnje je postigla nova sirana Mariborske mljekare pri siru »minidesert«.

Veća proizvodnja ementalca i parmezana rezultat je izgradnje nove suvremene sirane »Mlekopromet« Ljutomer, pogona Mariborske mljekare.

Prodajne cijene mlječnih proizvoda su izračunate ponderiranjem na osnovu prosječnih godišnjih cijena u pojedinim mljekara. Cijene na veliko na tržištu iznesene u tablici nisu bile uglavljene. Te cijene su srednja vrijednost između nižih prodajnih cijena nakon saveznog sporazuma koji je bio na snazi do 1. srpnja 1973. i novih cijena koje su u SRSI važile nakon sklapanja republičkog sporazuma. Te nove cijene bile su na osnovu međurepubličkog dogovora linearno povećane za 10% i tek 14,5 mjeseci nakon uglavljene nove minimalne otkupne cijene u travnju 1972.

Valja spomenuti, da indeksi cijena 72/73. nekih mlječnih proizvoda nisu egzaktni, jer su se prosječne prodajne cijene prerađevinama god. 1972. i 1973. iz opravdanih razloga dvaput sporazumno mijenjale.

Konstatiramo, da sporazumno oblikovanje novih proizvođačkih prodajnih cijena mlječnim proizvodima u srpnju 1973. (linearno povećanje za + 10%) nije bilo u skladu s otkupnom cijenom mlijeka i porastom troškova proizvodnje već od 10. IV 1972. nadalje, kada je bila uglavljena nova otkupna cijena mlijeka. Cijene mlječnih proizvoda u usporedbi sa cijenama mesa bile su mnogo povoljnije, pa se zato u posljednjem tromjesečju ponuda mlječnih proizvoda snizila prema potražnji, tšo je posljedica ubrzanog smanjenja otkupa mlijeka zbog nestimulativnih otkupnih cijena.

Uvjeti i ekonomski rezultati poslovanja mljekara u SRSI.

U početku naveli smo neke spomena vrijedne uvjete poslovanja mljekara u god. 1973., pa ih nadopunjujemo.

U god. 1973. je mljekarama ukinut dosadašnji kontinuitet priznavanja republičke premije za prerađevine i izvezene količine mlijeka, što je iznosilo za otkupljeno mlijeko s prosječno 3,7% masti 0,115 d/l.

Od 1. III 1973. nadalje mljekare nisu više dobile premije. Radi toga od 1. III—30. VI 1973. do uglavljenih novih prodajnih cijena mlječnih proizvoda nisu dobile nikakove kompenzacije. Za to razdoblje mljekare su bile prikraćene na realizaciji svog dohotka za iznos od cca 10,100,000 d (premijski iznos za 88 ml. l mlijeka).

Uvjeti gospodarenja mljekarske industrije u pojedinim republikama i pokrajinama bili su različiti radi različito uglavljenih kompenzacija (premijska, regresija). U tom pogledu su slovenske mljekare imale vrlo nepovoljne uvjete, pa se njihova minimalna sposobnost u drugom polugodištu znatno smanjila, te je financijski rezultat posljednjih 6 mjeseci bio vrlo negativan.

Dajemo pregled nekih ekonomskih podataka, odnosno rezultata gospodarstva cjelokupne mljekarske prerađivačke industrije (17 mljekara) u Sloveniji.

Utvrđeni rezultati odnose se samo na mljekarske prerađivačke pogone bez njihovih dodatnih uslužnih djelatnosti.

Takav izbor podataka zahtijevao je određene ocjene, pa sabrani podaci ne isključuju manja odstupanja od stvarnih i teško utvrđenih egzaktnih stanja.

Poslovni rezultat:	Vrijedn. pokazatelj	Indeks (72=100)
1. Ukupna nabavna vrijednost mlijeka	386,281.400 dinara (2,07 din/lit)	110,4
2. Vrijednost proizvodnje (mlijeko + proizvodi)	688,860.700 dinara (3,47 din/lit)	116,6
3. Ukupni dohodak mljekara po godišnjem računu za 1973	734,791.300 dinara (3,947 din/lit)	110,3
4. Obračunana amortizacija	25,654.500 dinara (0,138 din/lit)	108,7
propisana amortizacija	9,951.000 dinara (0,05 din/lit)	—
5. Dohodak mljekara	76,474.800 dinara (0,41 din/lit)	115,9
6. Sredstva za fondove — ukupno	14,309.300 dinara (0,077 din/lit)	93,9
7. Za osobne dohotke — ukupno	46,540.500 dinara (0,25 din/lit)	119,1
8. Društveni proizvod	102,129.300 dinara (0,55 din/lit)	113,3
9. Uložena sredstva za investicije	71,346.000 dinara (0,38 din/lit)	115,2

Prednji podaci davaju pregled ekonomskog stanja cjelokupne mljekarske industrije.

Podatak o ukupnoj nabavnoj vrijednosti mlijeka kao sirovine za daljnju obradu i preradu mlijeka je izračunat na osnovu cjelokupnog preuzetog mlijeka u sve mljekare SRSI (186,146.800 l). Ta vrijednost je iznos fakturnih stavki između prosječne cijene i cijene za količine dokupljenog mlijeka po višim cijenama od drugih mljekara.

Iz podataka o vrijednosti prošlogodišnje proizvodnje u mljekarama zaključujemo, da je svaka litra otkupljenog mlijeka, koje je određeno odnosno prerađeno prosječno unovčena (po cijenama na veliko) po 3,47 d (bez mlječnog sladoleda). Razlika između nabavne i prodajne cijene litre mlijeka u prerađenom stanju god. 1973. iznosila je 1,40 d/l, pa se je s preradbom prodajna vrijednost mlijeka u usporedbi s otkupnom cijenom povisila samo za 67,6⁰‰.

Cjelokupni dohodak mljekara u god. 1973. porastao je u usporedbi s god. 1972. u jednakom postotku kao i vrijednost otkupljenog mlijeka.

U pojedinim mljekarama se inače obračunava veći stupanj amortizacije od minimalno propisane, što djelomično kompenzira negativan trend akumulacije, sposobnosti mljekara, ako prisposobimo što je postignuto u razdoblju od god. 1971.

U god. 1973. je stupanj akumulacije (sredstva za fondove) dostigao 1,94^{0/0} polučnog cjelokupnog dohotka mljekarske industrije SRSI.

U fondovima raspoređena financijska sredstva po zaključenim računima za god. 1973. su u ukupnom iznosu ostala jednaka kao iz god. 1972. U odnosu na ukupan dohodak i po litri mlijeka se još snizila.

Upotrebljena sredstva za osobni dohodak su se u god. 1973. povećavala. Prosječni netto osobni dohodak se po podacima iz god. 1973. povećao za +24,8^{0/0} i postignut je mjesečno (s prekovremenim nedjeljnim i prazničkim radom) po zaposlenom 2209 d. Inače mjesečni osobni dohoci kretali su se između 2413—5712 d. Oni su se u prosjeku u mljekarama povećali, ali nisu dosegli republički prosjek (2241 d) uza sve slabe radne uvjete.

Intenzivnost ulaganja financijskih sredstava za investicije se je u mljekarama SRSI u usporedbi s prošlom godinom nešto povećala (+ 25^{0/0}). U prvom redu upotrebljena su sredstva za novoizgrađeni pogon u Murskoj Soboti (sušionica mlijeka TMP-KIK Pomurka) i Ljutomeru sirana »Mlekopromet« — pogon Mariborske mljekare i za novu sušionicu »Planika« Kobarid, koja je u završnoj fazi izgradnje. Ostala sredstva investicije su bila iskorišćena u prvom redu na opremu i za investicije uzdržavanja osnovnih sredstava. Upotrebljena sredstva za investicije većim dijelom realizirana su iz vlastitih sredstava (61,9^{0/0}). Ukupna sredstva realizirana za investicije u god. 1973. po opsegu su gotovo jednaka kao ostvareni dohodak mljekara u toj godini.